

АНАЛІЗ ТРАДИЦІЙНИХ І НОВІТНІХ ЧИННИКІВ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ

©2022 ГАВДЕЙ С. В.

УДК 332.1:338.48
JEL: L83; O10; O17; Z31; Z32

Гавдей С. В. Аналіз традиційних і новітніх чинників розвитку туристичного сектора України

Метою статті є статистичний аналіз традиційних і новітніх чинників розвитку туристичного сектора України. Результати проведеного статистичного аналізу традиційних чинників розвитку туристичного сектора показали, що в Україні за останні десять років попит на туристичні послуги зріс більше, ніж у 3 рази. Однак обмеження, пов'язані з пандемією COVID-19, у 2020 р. призвели до падіння показника до рівня 2002 р. За досліджуваний період суттєво зросла частка виїзного туризму – з 14% у 2000 р. до 90% у 2020 р. За дослідженнями Державного агентства розвитку туризму (ДАРТ), пандемія COVID-19 вплинула на кількість подорожей значної частини українців. 30% усіх опитаних, або 52% тих, хто подорожував Україною раніше, значно скоротили кількість поїздок або зовсім припинили подорожувати Україною. Однак основною причиною низької залученості українців до внутрішнього туризму є насамперед брак коштів і фінансові обмеження, а вже потім – ковідні обмеження. Серед критеріїв регіональних чинників виділено організацію, фінанси, самоврядування, знання та вміння. Найбільший вплив на регіональний чинник мали недостатній попит на послуги туристичного сектора, зростання цін на туристичні послуги, мізерна частка доходів від туризму у ВВП і суттєве зниження податкових надходжень від туристичної індустрії через воєнні дії. До аналізу новітніх чинників віднесено стійкість систем охорони здоров'я до швидкого зростання кількості людей з COVID-19. Кількість хворих на COVID-19 в Україні станом на кінець серпня 2022 р. становила понад 5 млн осіб, або 12,2% від загальної чисельності населення України, з них померлих – понад 100 тис. осіб, або 2,2% від загальної чисельності населення України. Однак національна програма вакцинації українців привела до зниження кількості хворих або ж легкого перебігу хвороби. З точки зору сек'юритизації відбулися зміни в політиці безпеки та охорони здоров'я з боку влади. З цією метою МОЗ було розроблено різні документи надання медичної допомоги при COVID-19. З фінансової точки зору за 2020 р. витрати центрального уряду на охорону здоров'я зросли більше, ніж вдвічі. За період пандемії глобальна туристична криза спричинила підйом внутрішнього туризму. Однак військова агресія Росії змінила траєкторію розвитку не тільки туристичного сектора України, але й усієї економіки. Втім, у повоєнний період в українців є всі шанси й обов'язок якісно відбудувати країну та туристичний сектор зокрема – для майбутнього.

Ключові слова: туристичний сектор, чинники розвитку, внутрішній туризм, пандемія COVID-19, військова агресія Росії.

Рис.: 4. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 15.

Гавдей Світлана Володимирівна – аспірантка кафедри економічної кібернетики, Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника (вул. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, 76018, Україна)

E-mail: gavdejsvitlana@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5639-5625>

UDC 332.1:338.48
JEL: L83; O10; O17; Z31; Z32

Havdei S. V. Analyzing the Traditional and Novel Factors for the Development of Ukrainian Tourism Sector

The purpose of the article is a statistical analysis of traditional and novel factors of development of the tourism sector of Ukraine. The results of the carried out statistical analysis of traditional factors of development of the tourism sector showed that in Ukraine over the past ten years the demand for tourist services has increased more than 3 times. However, restrictions related to the COVID-19 pandemic in 2020 led to a drop in the indicator to the level of 2002. During the study period, the share of outbound tourism increased significantly – from 14% in 2000 to 90% in 2020. According to research by the State Agency for Tourism Development (SATD), the COVID-19 pandemic affected the number of travels of a significant part of Ukrainians. 30% of all respondents, or 52% of those who traveled around Ukraine before, have significantly reduced the number of trips or stopped traveling in Ukraine altogether. However, the main reason for the low involvement of Ukrainians in domestic tourism is, first of all, the lack of funds and financial constraints, and only then – COVID restrictions. Among the criteria of regional factors are the organization, finance, self-government, knowledge and skills. The greatest impact on the regional factor have had the insufficient demand for services of the tourism sector, rising prices for tourist services, a meager share of tourism revenues in GDP, and a significant decrease in tax revenues from the tourism industry because of the hostilities. The analysis of the latest factors includes the resilience of health systems toward the rapid growth in the number of people with COVID-19. The number of patients with COVID-19 in Ukraine as of the end of August 2022 amounted to more than 5 million people, or 12.2% of the total population of Ukraine, of which more than 100 thousand died, i. e., 2.2% of the total population of Ukraine. However, the national vaccination program of Ukrainians has led to a decrease in the number of patients or a mild course of the disease. From the point of view of securitization, there have been changes in safety and health policy on the part of the authorities. To this end, the Ministry of Health has developed various documents for the provision of medical care in case of COVID-19. From a financial point of view, in 2020, the central government's spending on healthcare has more than doubled. During the pandemic, the global tourism crisis caused the rise of domestic tourism. However, Russia's military aggression has changed the trajectory of development not only of Ukrainian tourism sector, but also of the entire economy. However, in the post-war period, Ukrainians have every chance and obligation to qualitatively rebuild the country and the tourism sector in particular – for the future.

Keywords: tourism sector, development factors, domestic tourism, COVID-19 pandemic, Russian military aggression.

Fig.: 4. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 15.

Havdei Svitlana V. – Postgraduate Student of the Department of Economic Cybernetics, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (57 Shevchenka Str., Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine)

E-mail: gavdejsvitlana@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5639-5625>

Пандемія COVID-19 спровокувала появу нових детермінант, що визначають можливості розвитку чи занепаду як світової, так і багатьох регіональних індустрій туризму. Пошук шляхів виходу туристичного сектора з фази потенційного банкрутства став пріоритетним завданням не тільки для самого туризму, але й для урядів багатьох країн.

У контексті дослідження новітніх чинників розвитку туристичного сектора важливим є не тільки їх визначення, але і встановлення наслідків впливу пандемії на всі групи детермінант, так званих поступідемічних впливів.

Аналіз чинників розвитку туристичного сектора в умовах пандемії проведено в працях [1–3]. Втім, повної відповіді на дослідження всіх чинників розвитку туристичної галузі в зазначених умовах, а також визначення поступідемічних наслідків поки що немає.

Метою статті є статистичний аналіз традиційних і новітніх чинників розвитку туристичного сектора України.

Статистичний аналіз у статті буде проведено на основі моделі формування новітніх чинників розвитку туристичного сектора (рис. 1) [4].

У табл. 1 наведено чинники відповідно до згаданої вище моделі та статистичні показники, які їх характеризують і будуть проаналізовані. Також вказано період дослідження кожного з показників.

Почнемо аналіз з **традиційних чинників**. Отже, привабливість туристичного сектора України можна проаналізувати на основі характеристик попиту на туристичні послуги. Основним показником попиту на туристичні послуги є *кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами*. За даними Державної служби статистики України [5], за період з 2010 по 2019 рр. попит на туристичні послуги зріс більше, ніж у 3 рази (від 2 до більше 6 млн осіб). Однак обмеження, пов'язані з пандемією COVID-19, у 2020 р. призвели до падіння показника до рівня 2002 р. (рис. 2).

Зазнала змін і структура попиту за видами туризму. Якщо на початку 2000-х років переважав внутрішній туризм (від 45% у 2008 р. до 75% у 2007 р.), то починаючи з 2010 р. його частка поступово знизилась до 9% у 2020 р. (рис. 3). При цьому дуже сильно зросла частка виїзного туризму – з 14% у 2000 р. до 90% у 2020 р.

Такі тенденції є очевидно негативними для економіки України. Недарма у 2019 р. було створене Державне агентство розвитку туризму (ДАРТ), основною метою якого стала популяризація внутрішнього туризму серед українців, розвиток туристичної інфраструктури та створення нового бренду України «Ukraine NOW» з метою «демонстрації привабливості нашої країни для туризму, культурної взаємодії та бізнесу» [6].

Так, дослідження, проведене цим агентством у 2021 р. [7], показало, що тільки «38% українців у віці 15–70 років подорожують Україною, найчастіше такі мандрівки з туристичною метою трапляються раз на рік». При цьому не подорожують Україною взагалі 62% опитаних. Варто відмітити, що в гендерному відношенні залучення українців до внутрішнього туризму є однаковим. Суттєво впливає і на залучення до туризму, і на кількість туристичних мандрівок віковий зріз: найбільш активними є українці у віці від 15 до 44 років, далі з віком туристична активність зменшується. Місце проживання також впливає на туристичну активність: більше подорожують міські жителі, при цьому дещо частіше – мешканці великих міст (обласних центрів). Втім, відмінностей у географії між жителями різних регіонів України за рівнем туристичної активності немає.

За дослідженнями, проведеними ДАРТ [7], «пандемія COVID-19 вплинула на кількість подорожей значної частини українців. 30% усіх опитаних, або 52% тих, хто подорожував Україною раніше, зна-

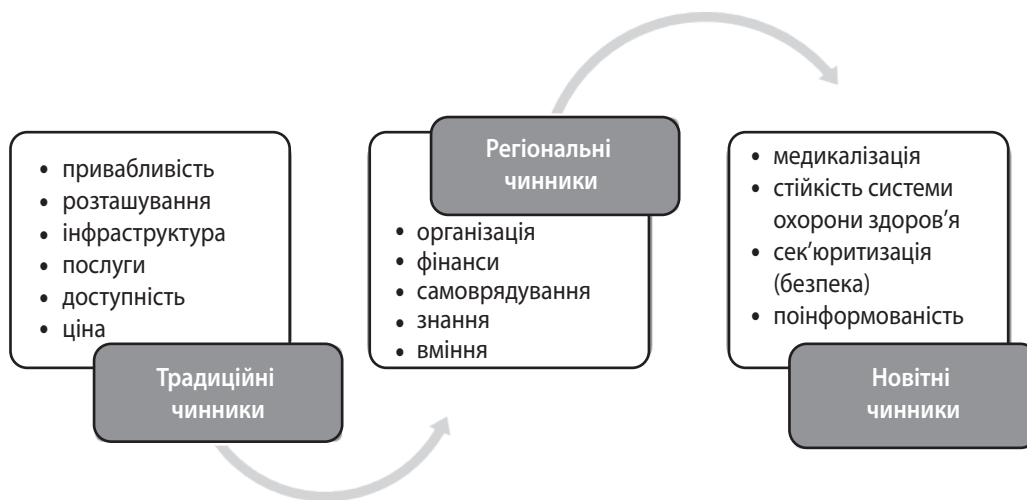

Рис. 1. Модель формування новітніх чинників розвитку туристичного сектора [4]

Показники для аналізу чинників розвитку туристичного сектора України

Чинники	Показники	Період дослідження
1. Традиційні чинники		
Привабливість і розташування	Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами	2000–2020 рр.
	Кількість туристів за видами туризму: в'їзний (іноземний), виїзний, внутрішній	2000–2020 рр.
Інфраструктура та спектр послуг	Кількість колективних засобів розміщування (КЗР)	2011–2020 рр.
	Кількість осіб, що перебували у КЗР	2011–2020 рр.
Доступність туристичних послуг	Залучення українців до внутрішнього туризму	2021 р.
	Причини, через які українці не подорожують Україною	2021 р.
Ціновий чинник	Розподіл витрат відвідувачів-нерезидентів, пов'язаних з подорожами до України	2021 р.
2. Регіональні чинники		
Організація	Оцінка змін бізнес-ситуації	2014–2021 рр.
	Завантаженість потужностей підприємств сфери послуг	2014–2021 рр.
	Очікувані зміни попиту на послуги (обсягу реалізації послуг)	2014–2021 рр.
	Очікувані зміни цін на послуги підприємств сфери послуг	2014–2021 рр.
Фінанси	Валовий внутрішній продукт від галузі туризму у фактичних цінах	2016–2020 рр.
Самоврядування	Основні завдання органів влади та самоврядування	2017–2026 рр.
Знання	Оцінка впливу факторів, що стримують діяльність у сфері послуг	2014–2021 рр.
Вміння	Оцінка змін кількості працівників	2014–2021 рр.
3. Новітні чинники		
Стійкість систем охорони здоров'я	Загальна кількість хворих на COVID-19	2020–2022 рр.
Медикалізація	Кількість вакцинованих осіб	2020–2022 рр.
	Ефект від вакцинації	2020–2022 рр.
Сек'юритизація	Кількість алгоритмів, протоколів, стандартів, інших документів надання медичної допомоги при COVID-19	2020–2022 рр.
	Загальні витрати на охорону здоров'я за фінансуючими організаціями	2003–2020 рр.
Поінформованість	Ефективність країни в управлінні ситуаціями з COVID-19	2021–2022 рр.

чно скоротили кількість поїздок або зовсім припинили подорожувати Україною, 19% усіх, або 53% тих, хто зазвичай подорожує за кордон, скоротили кількість поїздок або зовсім припинили подорожувати іншими країнами». Втім, основною причиною низького залучення українців до внутрішнього туризму є насамперед брак коштів і фінансові обмеження (61%), а також брак часу (42%) [7]. І тільки 9% опитаних вказали ковідні обмеження.

Частка в'їзних (іноземних) туристів за розглядуваний період різко знизилася – з 23% у 2004 р. до 0,5% у 2020 р. Такі тенденції спричинені, передусім, військовою агресією Росії проти України, починаючи з 2014 р., а вже потім ковідними обмеженнями. Відпо-

відно до досліджень ДАРТ [8], проведених у 2021 р., найбільш поширеною ціллю туристичної поїздки до України іноземці називають відпустку, дозвілля та відпочинок (29%), відвідини рідних і друзів (22%) і бізнес-зустрічі (19%). Близько 5% приїжджають на шопінг, а 7% – з метою оздоровлення.

Інфраструктура туристичних послуг представлена показниками «Кількість колективних засобів розміщування (КЗР)» і «Кількість осіб, що перебували у КЗР». До колективних засобів розміщування належать готелі, хостели, будинки відпочинку, пансіонати відпочинку, бази відпочинку, туристські бази, гірські притулки, кемпінги та стоянки для житлових

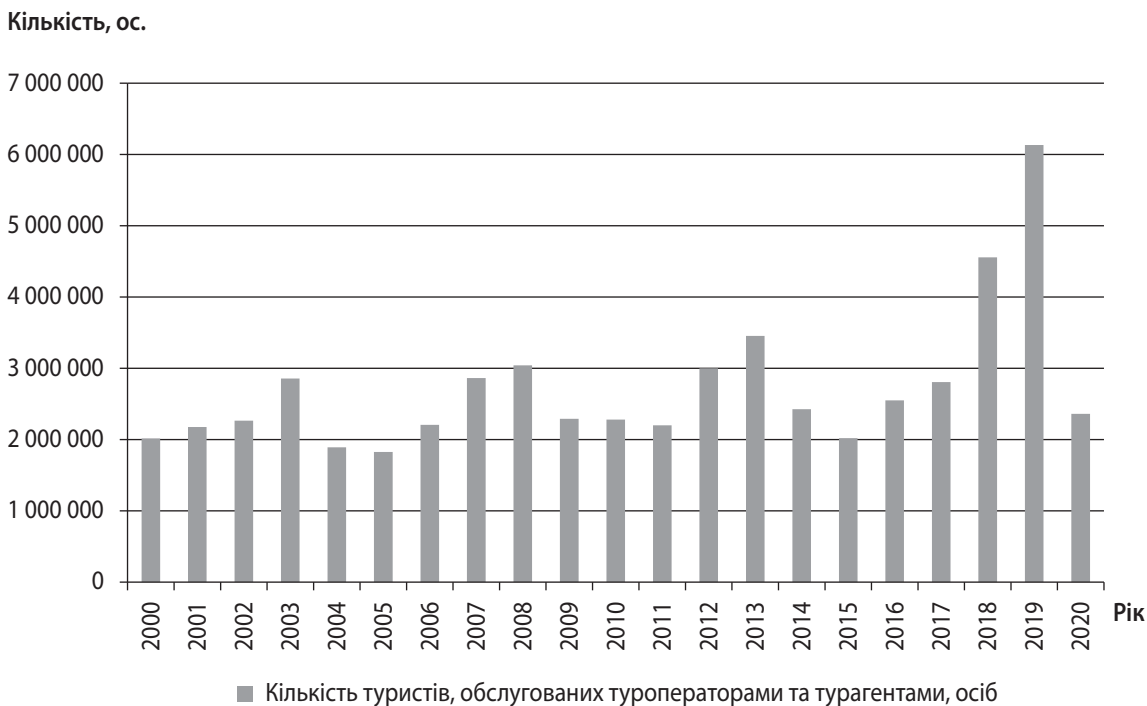

Рис. 2. Зміна попиту на туристичні послуги в Україні

Джерело: розроблено на основі даних [5].

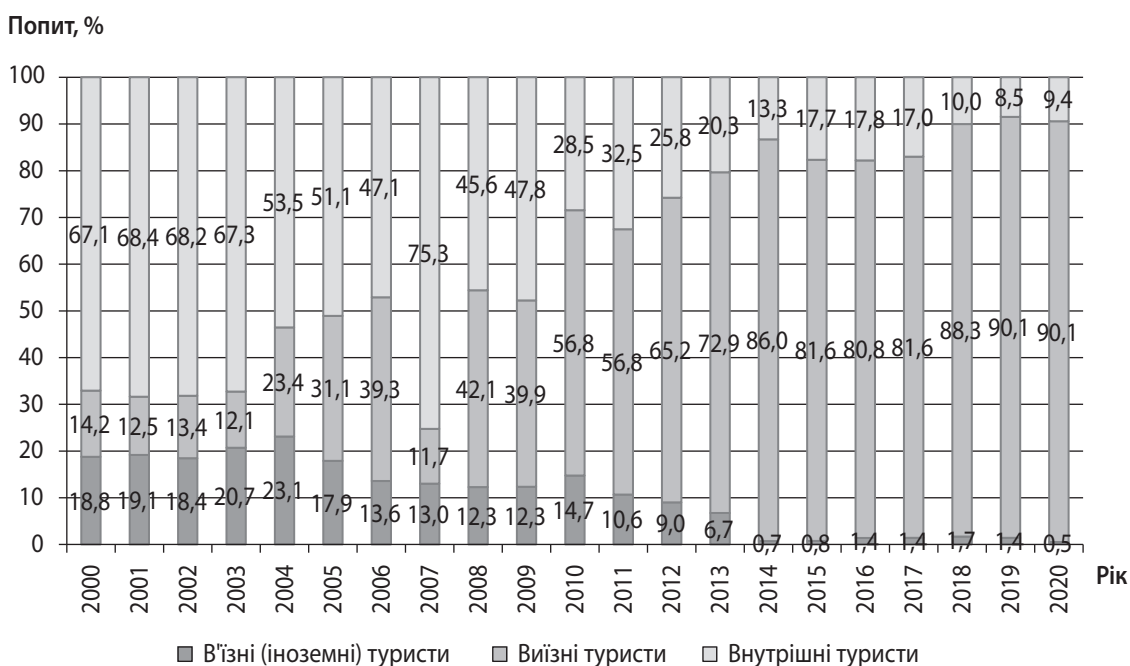

Рис. 3. Структура попиту за видами туризму в Україні

Джерело: розроблено на основі даних [5].

автофургонів і причепів, інші засоби розміщування. За 2011–2020 рр. кількість колективних засобів розміщування в Україні зменшилася в 1,4 разу, а осіб, що перебували в КЗР, – в 2,5 разу, з них іноземців – у 6,5 разу [5].

Ціновий чинник характеризується показником «Розподіл витрат відвідувачів-нерезидентів,

пов'язаних з подорожами до України». Даний показник отримано за даними «Проведення кількісних досліджень в'їзного туризму на пунктах пропуску через державний кордон», проведеного на замовлення ДАРТ. За результатами опитувань, 17% відвідувачів-нерезидентів витрачали в середньому менше 100 дол., 16% – 100–200 дол., 10% – 200–300 дол. При

цьому майже кожному четвертому туристу, згідно з опитуванням, вистачало на день 25 дол. або менше. Найбільше витрачали туристи, які приїхали в Україну з метою відпочинку, найменше – туристи, які приїхали з оздоровчою та лікувальною метою [8].

У частині **регіональних чинників** виділено організацію, фінанси, самоврядування, знання та вміння [4]. Економічні ефекти для індустрії туризму представлено показниками «Оцінка змін бізнес-ситуації» та «Завантаженість потужностей підприємств сфери послуг». За оцінками топ-менеджменту підприємств туристичного сектора, зміна бізнес-ситуації в цій сфері у 2021 р. поліпшилась порівняно з 2014 р. Так, у сфері готельного бізнесу в IV кв. 2014 р. 61% опитаних вважали, що бізнес-ситуація погіршилась, натомість у IV кв. 2021 р. ця кількість зменшилась до 28%. Така сама динаміка простежувалась й у сфері ресторанного бізнесу, діяльності турагентств і туроператорів, сфері розваг і відпочинку. Щодо показника завантаженості потужностей підприємств туристичного сектора, то за 2015–2022 рр. практично не відбулося змін у їх структурі. У середньому всі підприємства туристичного сектора були завантажені за досліджуваний період на 82% [9].

За даними звіту «Очікування підприємств сфери послуг у I кварталі 2022 року щодо перспектив розвитку їх ділової активності» [10], очікувані зміни попиту на послуги туристичного сектора в частині тимчасового розміщування й організації харчування в кінці 2021 р. – на початку 2022 р. становили –15 і –10% відповідно. Щодо стану їх ділової активності, то за показником очікуваних змін цін на туристичні послуги готельний і ресторанний бізнес прогнозував зростання цін близько 20% на кінець 2021 р. – початок 2022 р. [10].

За критерієм фінансів регіональні чинники представлено показником «Валовий внутрішній продукт від галузі туризму». З рис. 4 видно, наскільки мізерною є частка ВВП від тимчасового розміщування й організації харчування. За 2016–2020 рр. вона навіть не досягла 1% від сукупного ВВП. Ще меншою є питома вага у ВВП мистецтва, спорту, розваг і відпочинку, що нехай опосередковано, але теж формують туристичний образ країни та її регіонів. В Україні через воєнні дії за перші 4 місяці 2022 р., за інформацією ДАРТ, представники туристичного сектора України сплатили на 18% менше податків, ніж за аналогічний період 2021 р. [6].

Відповідно до Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року [11] основними завданнями влади та органів самоврядування є об'єднання їх зусиль, включаючи «представників туристичного бізнесу, інших галузей економіки та інститутів громадянського суспільства для популяризації України у світі та формування іміджу України як країни, привабливої для туризму».

Критерій знань можна представити показником «Оцінка впливу факторів, що стримують діяльність у сфері послуг». За результатами опитування [9] встановлено, що визначальним є фактор недостатнього попиту на туристичні та супутні послуги – від 30 до 48 п. п. Наступним обмежувальним фактором є фінансовий – від 24 до 36 п. п.

Критерій вмінь представлено змінами людського капіталу в туристичному секторі. За динамікою показника «Оцінка змін кількості працівників» за 2014 та 2021 рр. можна побачити, що, на думку респондентів, ситуація з робочою силою поліпшилась. Подібні оцінки були продиктовані такими причинами: сезонна зайнятість і висока ротація працівників. Попит на

Рис. 4. Валовий внутрішній продукт від галузі туризму, %

Джерело: розроблено на основі даних [5].

робочу силу в туристичній галузі обумовлений часом відпустки відпочиваючих, погодними умовами, зміною попиту на туристичні послуги, пов'язаною з культурними (наприклад, святами), соціальними, демографічними й економічними факторами. Більше того, професії в туристичному секторі часто розглядаються працівниками як тимчасова робота – наприклад, під час навчання чи в сезон відпусток. Мають місце висока ротація працівників на нижчих посадах внаслідок сезонного характеру праці та низька оплата праці, особливо для працівників на найнижчі посади в ієрархії працевлаштування, наприклад покоївка, кухар, офіціант, спеціаліст з туризму, аніматор дозвілля.

Оскільки COVID-19 на порозі 2020 р. став новою хворобою, то передусім потрібно було визначити потреби в реабілітації на основі об'єктивних даних спостереження за пацієнтами, які одужують після лікування, яке вимагало інтенсивної терапії. Ці дані могли б дозволити робити припущення, що для пацієнтів з важким і вкрай важким (критичним) перебігом COVID-19 інтенсивна терапія могла «...призводити до цілого ряду порушень. До них відносяться, серед іншого, погіршення загального фізичного стану, порушення дихання і ковтання, когнітивні та психічні розлади ... Ці прояви в сукупності складають так званий синдром наслідків інтенсивної терапії (НІТ-синдром)» [12]. У табл. 1 до **новітніх чинників** віднесено саме такий: *стійкість систем охорони здоров'я до швидкого зростання кількості людей з важким або дуже важким перебігом COVID-19, які потребують інтенсивної терапії*.

В Україні коронавірусна інфекція вперше була діагностована в березні 2020 р. У березні того ж року було зафіксовано перший летальний випадок внаслідок коронавірусної інфекції. Станом на кінець серпня 2022 р. в Україні налічувалося понад 5 млн осіб (12,2% від загальної чисельності населення України), які захворіли на COVID-19, з них померлих – понад 100 тис. осіб (2,2% від загальної чисельності населення України) [12]. На цей самий період зроблено понад 19 млн тестів на COVID-19, що в перерахунку на 1 млн осіб становить понад 450 тис. тестів, тобто практично 1 : 2.

Вакцинація від коронавірусу в Україні почалася з лютого 2021 р. В Україні схвалено такі вакцини проти COVID-19: Johnson&Johnson, Moderna, Oxford/AstraZeneca, Pfizer/BioNTech, Sinovac. Станом на кінець серпня 2022 р. в Україні: кількість вакцинованих, тобто загальна кількість людей, які отримали хоча б одну дозу вакцини, становить 38,24% від загальної чисельності населення; повністю вакциновано, тобто загальна кількість людей, які отримали всі дози, що встановлені протоколом вакцинації, – 36,96%; отримали бустерну дозу, тобто додаткову дозу ревакцинації, – 1,76%; отримали додаткову дозу вакцини за медичними показаннями – 0,07%. Усього вакцинацій, тобто загальна кількість введених доз, становила понад 31 млн од. [12].

З точки зору сек'юритизації відбулися зміни в політиці безпеки та охорони здоров'я з боку влади. З цією метою МОЗ було розроблено алгоритми надання амбулаторної та стаціонарної медичної допомоги при COVID-19. Взагалі за час поширення COVID-19 на території України, починаючи з березня 2020 р., МОЗ було розроблено 14 протоколів надання допомоги, стандартів медичної та фармацевтичної допомоги, наказів щодо організації медичної допомоги хворим на коронавірусну хворобу [13].

З фінансової точки зору за один рік витрати центрального уряду на охорону здоров'я зросли більш ніж вдвічі – з 44 898 млн грн у 2019 р. до 121 673 млн грн у 2020 р. [5]. Причиною такого зростання, передусім, було стрімке поширення коронавірусної інфекції.

Щодо змін у ставленні та споживчій поведінці туристів, то в Україні, як, зрештою, і в усьому світі, спочатку переважали панічні настрої, які різко знизили споживчий попит на туристичні послуги. З часом ці настрої змінилися, що було пов'язано, з одного боку, з початком процесу вакцинації, а з іншого – з моральною втомою населення від пандемії. В Україні, як було вище зазначено, тільки 9% українців причиною, через яку вони не подорожують країною, назвали COVID-19 [7].

З визнанням вакцин у світі та відкриттям кордонів туристичний попит влітку 2022 р., навпаки, зріс до небувалих висот. «Рівень вакцинації в країнах залишається основним фактором, який визначає, чи хочуть іноземні мандрівники відвідати ЄС. Про це заявили 29% респондентів. Також впливає знання того, що країна ефективно справляється з пандемією та що медичні протоколи безпечні в місцях відпочинку в цих країнах (по 28%)» [14]. Наприклад, «для американських респондентів основною причиною поїздки є ефективність країни в управлінні ситуаціями з COVID-19 (25%), далі йде вакцинація (24%), спрощені обмеження на поїздки (23%) і гнучкість скасування правил карантину (22%)» [14].

За період пандемії глобальна туристична криза спричинила підйом внутрішнього туризму. У 2021 р. за літній період в Україні спостерігався підвищений попит на українські курорти. Втім, з відкриттям країн і пом'якшенням обмежень цей попит почав знижуватися. За даними Join UP!, у 2021 р. майже в шість разів більше українців, ніж у 2020 р., провели відпустку в Одесі чи Львові. «На 73% зріс попит на лікувальні курорти (Моршин, Трускавець, Східниця) [14]. При цьому загальний попит на відпочинок на українських курортах минулого літа знизився втричі порівняно з аналогічним періодом 2020 року». Однак, відповідно до проведених опитувань [7], ситуація з внутрішнім туризмом глобально не змінилася: тільки близько 40% українців планують відпочинок або мандрують Україною.

Як зазначено ДАРТ, у перші місяці після початку повномасштабного вторгнення Росії надходження

до державного бюджету від туристичного сектору впали на 18%. На кінець серпня 2022 р. це падіння набагато глибше, адже традиційно популярне літо майже не принесло змін для туристичного сектора. Однак туристичний бізнес намагається втримати ресурси й інфраструктуру та розраховує, що після війни індустрія буде швидко розвиватися.

Згідно з [15], «треба визнати, що середньостатистичний турист відправляється в подорож не заради відвідування місць трагедії. Туристичні бренди будуються навколо зрозумілих речей – природа, архітектура, атмосфера, історичні локації, їжа. В Україні є всі складові для того, щоб стати успішною». У 2021 р. країні вже вдалося залучити чимало туристів із країн Перської затоки, які відкривали для себе туристичний комплекс Буковель та наші Карпати. Цьому сприяли спрощений візовий режим, зручні прямі авіарейси, гарна кухня, гори, лагідна погода. Чого бракувало – це сучасної інфраструктури, але в повоєнний період є всі шанси та обов'язок якісно відбудувати країну для майбутнього.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного статистичного аналізу традиційних чинників розвитку туристичного сектора показали, що в Україні за останні десять років попит на туристичні послуги зріс більше, ніж у 3 рази. Однак обмеження, пов'язані з пандемією COVID-19, у 2020 р. призвели до падіння показника до рівня 2002 р. До аналізу новітніх чинників віднесено стійкість систем охорони здоров'я до швидкого зростання кількості людей з COVID-19. З точки зору сек'юритизації відбулися зміни в політиці безпеки й охорони здоров'я з боку влади. З цією метою МОЗ було розроблено різні документи надання медичної допомоги при COVID-19. З фінансової точки зору за 2020 р. витрати центрального уряду на охорону здоров'я зросли більше, ніж удвічі. За період пандемії глобальна туристична криза спричинила підйом внутрішнього туризму. Однак військова агресія Росії змінила траєкторію розвитку не тільки туристичного сектора України, але всієї економіки. Втім, у повоєнний період у українців є всі шанси та обов'язок відбудувати країну в цілому та туристичний сектор зокрема. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

- Кулиняк І. Я., Жигало І. І., Ярмола К. М. Туристична галузь в умовах пандемії COVID-19: тенденції та заходи підтримання. *Бізнес Інформ*. 2021. № 1. С. 177–184. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-1-177-184>
- Ніколюк О. В., Хаустова В. Є., Петрів І. М. Державне регулювання розвитку сільського зеленого туризму в умовах пандемії COVID-19. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2020. № 5. С. 119–127. DOI: <https://doi.org/10.32886/instzak.2020.05.12>

- COVID-19 та соціальний діалог в туристичній галузі: практика ЄС та український реалії. Київ, 2020. URL: <https://drive.google.com/file/d/1RM3u1RLB8Ps911JFA9rIJ4SH1I4iVRRv/view>
- Гавдей С. В. Формування новітніх чинників розвитку туристичної галузі в умовах пандемії. *Економіка та суспільство*. 2020. Вип. 22. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-66>
- Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>
- Державне агентство розвитку туризму (ДАРТ). URL: <https://www.tourism.gov.ua/>
- Звіт за результатами опитування «Проведення дослідження внутрішнього та виїзного туризму українців». Листопад/грудень 2021. URL: <https://drive.google.com/file/d/1VbzkC8sG9muJGJEUCFkzBfAsIVbke9A/view>
- Звіт за результатами опитування «Проведення кількісних досліджень в'їзного туризму на пунктах пропуску через державний кордон». URL: <https://drive.google.com/file/d/1rtoXVxPX-ZXAUBFh6MX682sYR-P48ZQ2/view>
- Очікування підприємств сфери послуг щодо перспектив розвитку їх ділової активності за видами економічної діяльності (2015–2022) / Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/tda.htm
- Очікування підприємств сфери послуг у І кварталі 2022 року щодо перспектив розвитку їх ділової активності / Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/fin/rp/posl/posl_lkv_2022_u.pdf
- Розпорядження КМУ «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» від 16 березня 2017 р. № 168-р. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p#Text>
- Коронавірус в Україні / Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/coronavirus/ukraine/>
- Сателітний рахунок охорони здоров'я в Україні у 2020 році / Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/oz_rik/arh_sat_rah_zd_u.htm
- Найпопулярніший напрямок. Туристи назвали найкращу країну для подорожей у 2022 році // РБК-Україна. 01.02.2022. URL: <https://travel.rbc.ua/ukr/show/samoe-populyarnoe-napravlenie-turisty-nazvali-1643725542.html>
- Артюх К. Щоб відродився туризм, зацікавлюйте іноземців Україною вже сьогодні // Укрінформ. 31.08.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3561536-sob-vidrodivsa-turizm-zacikavljute-inozemciv-ukrainou-vze-sogodni.html>

Науковий керівник: Дмитришин Л. І. – доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри економічної кібернетики Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ)

REFERENCES

- Artiukh, K. "Shchob vidrodivsia turizm, zatsikavliuite inozemtsiv Ukrainoiu vzhe syohodni" [To Revive Tourism, Get Foreigners Interested in Ukraine Today]. *Ukrinform*.

- August 31, 2022. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3561536-sob-vidrodivsa-turizm-zacikavljete-inozemciv-ukrainou-vze-sogodni.html>
- "COVID-19 ta sotsialnyi dialoh v turystychnii haluzi: praktyka YeS ta ukraïnskyi realii" [COVID-19 and Social Dialogue in the Tourism Industry: EU Practice and Ukrainian Realities]. Kyiv, 2020. <https://drive.google.com/file/d/1RM3u1RLB8Ps911JFA9rIJ4SH1I4iVRRv/view>
- Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. <https://ukrstat.gov.ua/>
- Derzhavne ahentstvo rozvytku turyzmu (DART). <https://www.tourism.gov.ua/>
- Havdei, S. V. "Formuvannia novitnykh chynnykiv rozvytku turystychnoi haluzi v umovakh pandemii" [Latest Factors Formation of Tourist Industries Development in the Pandemic Conditions]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 22 (2020). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-66>
- "Koronavirus v Ukraini" [Coronavirus in Ukraine]. Minfin. <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/coronavirus/ukraine/>
- Kulyniak, I. Ya., Zhyhalo, I. I., and Yarmola, K. M. "Turystychna haluz v umovakh pandemii COVID-19: tendentsii ta zakhody pidtrymannia" [Tourism Industry in the Context of the COVID-19 Pandemic: The Tendencies and Support Measures]. *Biznes Inform*, no. 1 (2021): 177-184. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-1-177-184>
- [Legal Act of Ukraine] (2017). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p#Text>
- "Naipopuliarnishi napriamok. Turysty nazvaly naikrashchu krainu dlia podorozhei u 2022 rotsi" [The Most Popular Direction. Tourists Named the Best Country for Travel in 2022]. *RBK-Ukraina*. February 01, 2022. <https://travel.rbc.ua/ukr/show/samoe-populyarnoe-napravlenie-turisty-nazvali-1643725542.html>
- Nikoliuk, O. V., Khaustova, V. Ye., and Petriv, I. M. "Derzhavne rehuliuвання rozvytku silskoho zelenoho turyzmu v umovakh pandemii COVID-19" [State Regulation of Rural Green Tourism Development in Ukraine in the Conditions of the Covid-19 Pandemic]. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*, no. 5 (2020): 119-127. DOI: <https://doi.org/10.32886/instzak.2020.05.12>
- "Ochikuvannia pidpriemstv sfery posluh shchodo perspektyv rozvytku yikh dilovoi aktyvnosti za vydamy ekonomichnoi diialnosti (2015-2022)" [Expectations of Enterprises in the Service Sector Regarding the Prospects for the Development of Their Business Activity by Types of Economic Activity (2015-2022)]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/tda.htm
- "Ochikuvannia pidpriemstv sfery posluh u I kvartali 2022 roku shchodo perspektyv rozvytku yikh dilovoi aktyvnosti" [Expectations of Service Sector Enterprises in the 1st Quarter of 2022 Regarding the Prospects for the Development of Their Business Activity]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/fin/rp/posl/posl_lkv_2022_u.pdf
- "Satelitnyi rakhunok okhorony zdorovia v Ukraini u 2020 rotsi" [Satellite Health Care Account in Ukraine in 2020]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/oz_rik/arh_sat_rah_zd_u.htm
- "Zvit za rezultatamy opytuvannia «Provedennia doslidzhennia vnutrishnyoho ta vyiznoho turyzmu ukraintsiv». Lystopad/hruden 2021" [Report on the Results of the Survey "Conducting a Study of Domestic and Outbound Tourism of Ukrainians". November/December 2021]. <https://drive.google.com/file/d/1Vbzkc8sG9m uJGJEUFCkzBfAsIVbke9A/view>
- "Zvit za rezultatamy opytuvannia «Provedennia kilkisnykh doslidzhen viznoho turyzmu na punktakh propusku cherez derzhavnyi kordon»" [Report on the Results of the Survey "Conducting Quantitative Studies of Inbound Tourism at Checkpoints Across the State Border"]. <https://drive.google.com/file/d/1rltoXVxPX-ZXAUBFh6MX682sYRP48ZQ2/view>